

Mierny pokles v praktizovaní náboženstva na Slovensku, náboženstvo je výrazne viac doménou žien. Katolíci sú oproti protestantom stále nábožensky aktívnejší a viac dbajú o prenos viery na mladšiu generáciu.

Reprezentatívny výskum Generácie a viera 2024 ukazuje aj v kontexte starších výskumov niekoľko základných tendencií v praktizovaní náboženstva. Výsledky ukazujú na mierne znižovanie praktizovania náboženstva po roku 1989, čo sa prejavuje poklesom podielu tých, ktorí chodia pravidelne do kostola a nárastom podielu tých, čo dom kostola nechodia nikdy. Podobne sa znižuje aj podiel tých, čo sa mimo bohoslužieb modlia pravidelne a rastie podiel tých, čo sa nemodlia nikdy. Pri porovnávaní katolíkov a protestantov vidieť, že ľudia, hlásiaci sa k rímsko a gréckokatolíckej cirkvi viac aktívnejšie nábožensky žijú a viac dbajú o prenos náboženskej viery na nasledujúcu generáciu, ako je tomu u hlásiacich sa k protestantským cirkvám (evanjelickej, reformovanej a podobne).

Bratislava (SÚ SAV, v.v.i.) – 18. 12. 2024: V rámci projektu APVV “Reprodukcie náboženských a svetonázorových štruktúr na Slovensku: stopäťdesiat rokov zmien” bol realizovaný reprezentatívny výskum “Generácie a viera 2024” (GaV 2024). Pre konzorcium pracovísk – Sociologický ústav SAV, v.v.i, Ústav politických vied SAV, v.v.i. a Univerzita Komenského (Filozofická fakulta UK a Prírodovedecká fakulta UK) uskutočnila v dňoch 4. - 21. 10. 2024 agentúra FOCUS na vzorke 1245 dospelých obyvateľov Slovenska reprezentatívny dotazníkový výskum zameraný na otázky medzigeneračnej a spoločenskej reprodukcie svetonázorov, podôb vier a presvedčení na rôzne otázky týkajúce sa náboženstva vo verejnom a spoločenskom živote na Slovensku. Zber dát prebehol kombinovanou metódou on-line dotazníkmi (CAWI) a rozhovormi tvárou v tvár (CAPI) (60% : 40%), pričom každý spôsob zberu dát bol realizovaný na kvótnym výberom vytvorenej vzorky dospelých populácie SR. Kvótnymi znakmi boli pohlavie, vek, vzdelanie, národnosť, veľkosť sídla a kraj.

Výskum obsahoval viacero otázok, ktoré v identickom alebo takmer identickom znení boli použité aj v minulých rokoch, čo umožňuje sledovať aj dlhodobú zmenu meraných javov na Slovensku. Viaceré sú porovnateľné s výsledkami Výskumu európskych hodnôt EVS (za roky 1991, 1998, 2008 a 2017).

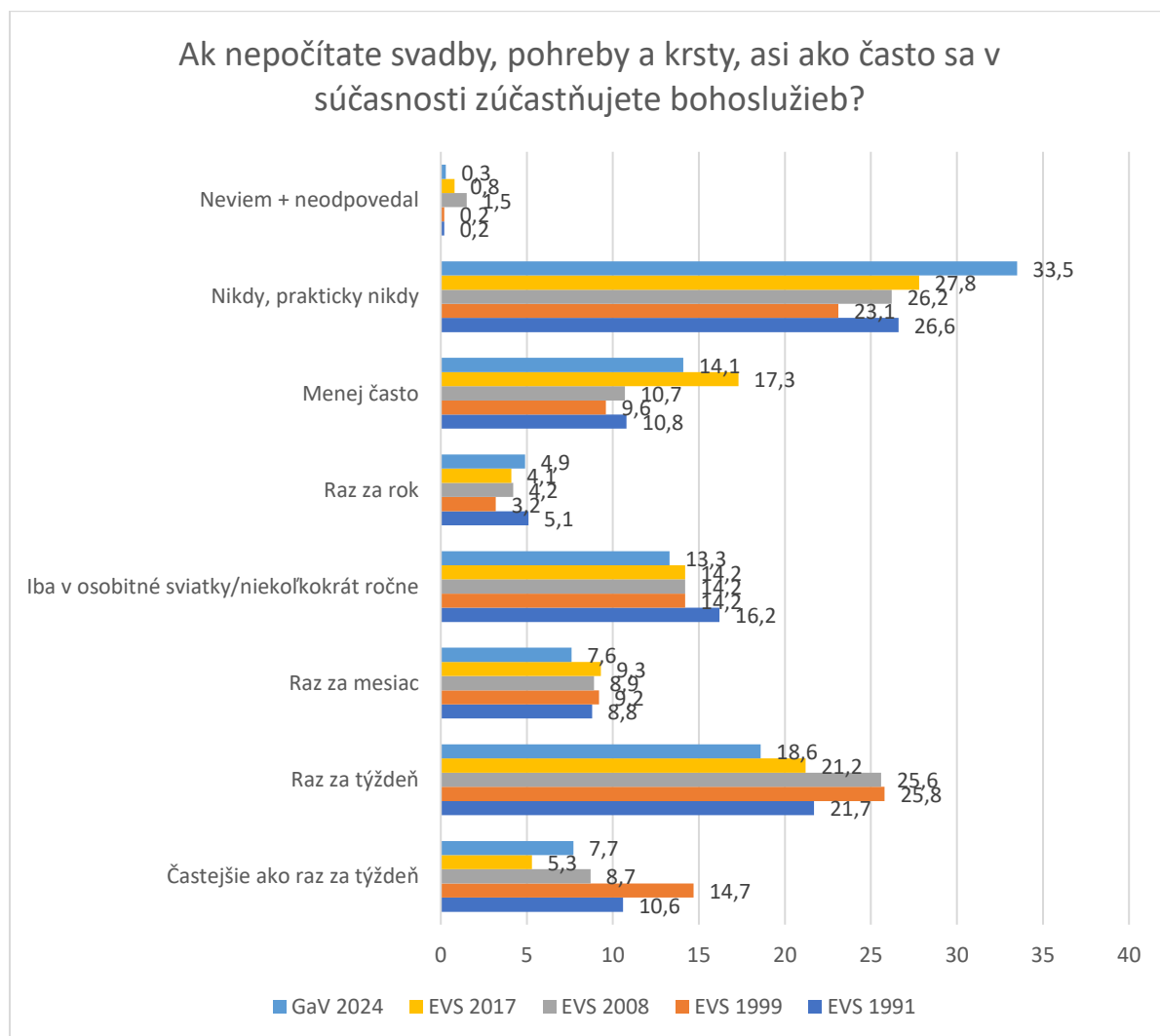
Výsledky:

Zmeny v účasti na bohoslužbách v kostole

“Výberové dotazníkové výskumy umožňujú podrobnejší pohľad na náboženskú aktivitu obyvateľov Slovenska ako výsledky pravidelných sčítaní obyvateľov. Okrem prihlásenia sa k nejakej cirkvi alebo náboženskej skupine, čo je sledované aj v sčítaniach však reprezentatívne

výskumy zisťujú aj mnohé iné súčasti náboženskosti – praktizovanie náboženstva, obsahy vier a presvedčení, či vzťah k cirkvám. Jedným z kľúčových rozmerov náboženskosti je účasť na bohoslužbách. Pri rovnako položenej otázke, ako bola položená viackrát od roku 1991 je vidieť za tri dekády mierny pokles podielu tých obyvateľov Slovenska, ktorí sa zúčastňujú pravidelne bohoslužieb v kostole. Po miernom náraste podielu tých, čo chodia do kostola aspoň raz týždenne koncom 90. rokov 20. storočia je vidieť klesajúcu tendenciu v návštevnosti kostola, najmä u tých, ktorí do neho chodia viac ako raz týždenne. Vidieť, že po revolúcii, podobne ako dynamika prihlásenia sa k nejakej cirkvi, aj praktickým náboženským konaním sa po politickej a spoločenskej zmene krátkodobo mierne zvýšila religiozita obyvateľov Slovenska. No najneskôr od roku 2008 sa situácia vrátila na úroveň začiatku 90. rokov a odvtedy podiel aspoň raz do týždňa chodiacich do kostola už len klesá. Vidieť však, že v poslednej dekáde sa až na tretinu populácie zvýšil podiel tých, ktorí nikdy nechodia do kostola na bohoslužby.” (Miroslav Tížik, Sociologický ústav SAV)

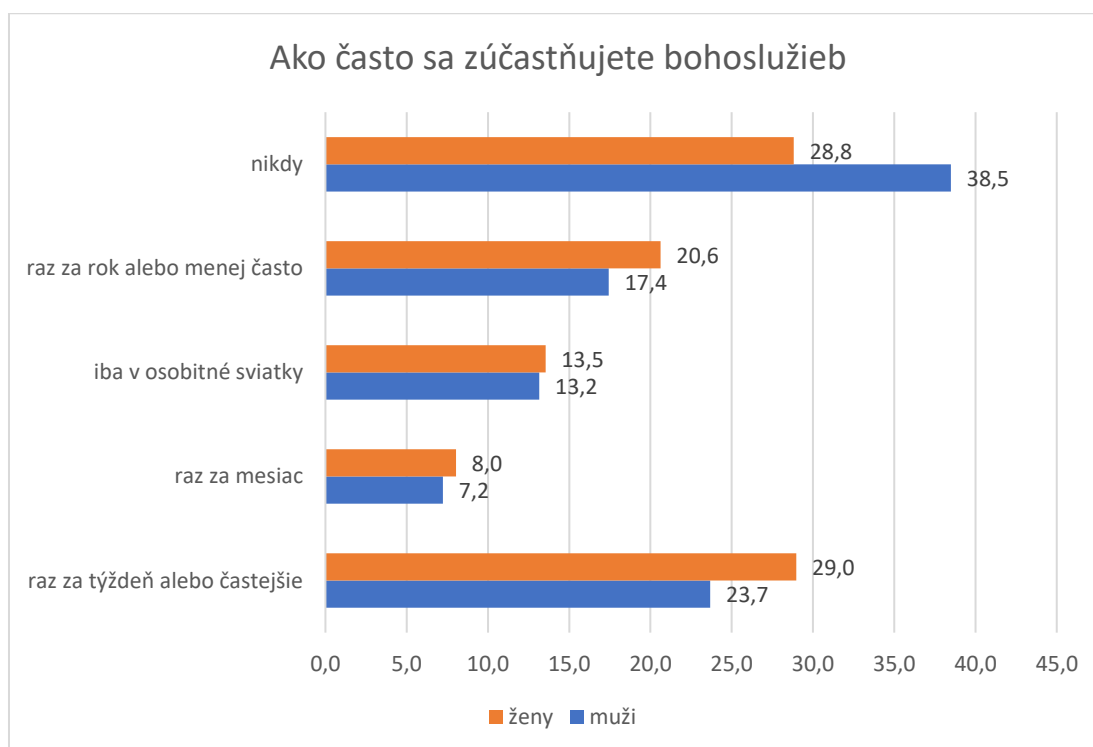
Graf č. 1 Dynamika zmeny účasti na bohoslužbách v rokoch 1991-2024 (v %)

Pohlavie, vek, veľkosť sídla, vzdelanie a konfesiónalna skupina a ich vplyv na religiozitu

„Pri rozdelení podľa pohlavia je v roku 2024 najčastejšou odpoveďou na otázku o návšteve bohoslužieb odpoveď „nikdy“ u mužov aj žien. Nie je prekvapivé, že u mužov je to až 38 %, kým u žien len 28 %. Väčší nepomer u mužov a žien je aj medzi návštevnosťou raz za týždeň alebo častejšie (muži 23,7 % a ženy 29 %), pričom takmer 10 % žien chodí do kostola častejšie ako raz za týždeň. (graf č. 2)“ (Juraj Majo a Marcela Káčerová, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave)

Graf č. 2 Rozdiely návštevnosti bohoslužieb medzi mužmi a ženami v roku 2024 (v %)

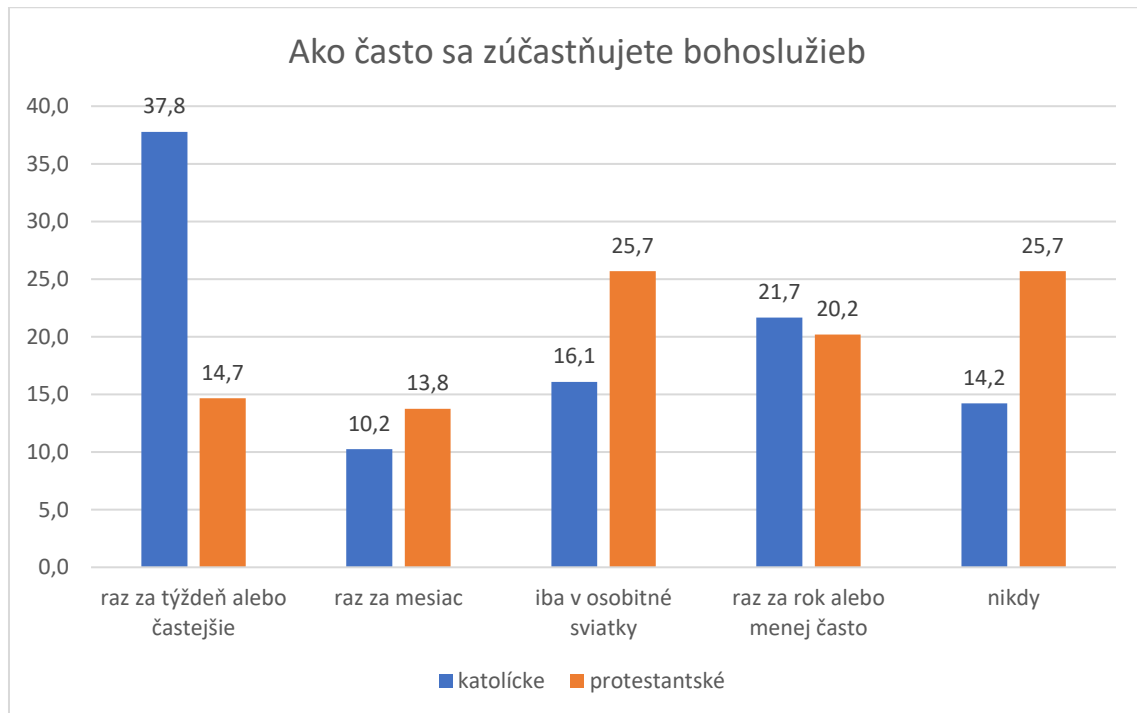
„Popri vyššej a frekventovanejšej návšteve žien je nemenej zaujímavá aj návštevnosť podľa veku. Od veku 60 rokov sa pomer osôb, ktoré nikdy nenavštevujú bohoslužby a tých, ktorí chodia raz za týždeň alebo častejšie vyrovnáva a v neskoršom veku 70-79 prevažuje. Je tiež zaujímavé, že každotýždenná návšteva kostola do 50 roku života klesá a potom začína znova rásť.“

Tak ako návštevnosť bohoslužieb stúpa s vekom, tak štandardne klesá s veľkosťou sídla. Do veľkosti sídla do 2 000 obyvateľov je najčastejšou odpoveďou práve každodýždenná a častejšia návšteva kostola. V týchto obciach chodí takto pravidelne viac ako 1/3 tu žijúcich respondentov. V stredne veľkých sídlach od 5-9 tisíc obyvateľov je najviac respondentov, ktorí chodia do kostola iba raz za rok (19,3 %) a v oboch metropolách (Bratislava a Košice) vôbec nechodí do kostola takmer polovica respondentov (47 %).

Pri dosiahnutom najvyššom vzdelaní sa neukazuje priamočiary vzťah s návštevou bohoslužieb a vzdelaním. Najviac odpovedí „nikdy“ nemali vysokoškolsky vzdelaní respondenti (33 %), ale tí so stredoškolským vzdelaním s maturitou (35 %). Najčastejšie chodia do kostola respondenti zo základným vzdelaním (kde je vzťah s vekom) (30 %), pričom vysokoškolsky vzdelaní majú v porovnaní s ostatnými stupňami vzdelania miernu dominanciu v kategórii návštevy bohoslužieb raz za rok (20 %) alebo raz za mesiac (10 %).

Na druhej strane sú pomerne výrazné rozdiely v návštevnosti bohoslužieb sú aj medzi najväčšími kresťanskými prúdmi (graf č. 3). Katolícki respondenti (grécko a rímskokatolíci spolu) oveľa výraznejšie (38 %) navštevujú bohoslužby ako protestanti (evanjelici, reformovaní a ostatní) (15 %). Protestanti sa definujú skôr cez návštevu kostolov cez osobitné sviatky (1/4 respondentov) alebo do kostola neprídu nikdy (1/4).“ (Juraj Majo a Marcela Káčerová, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave)

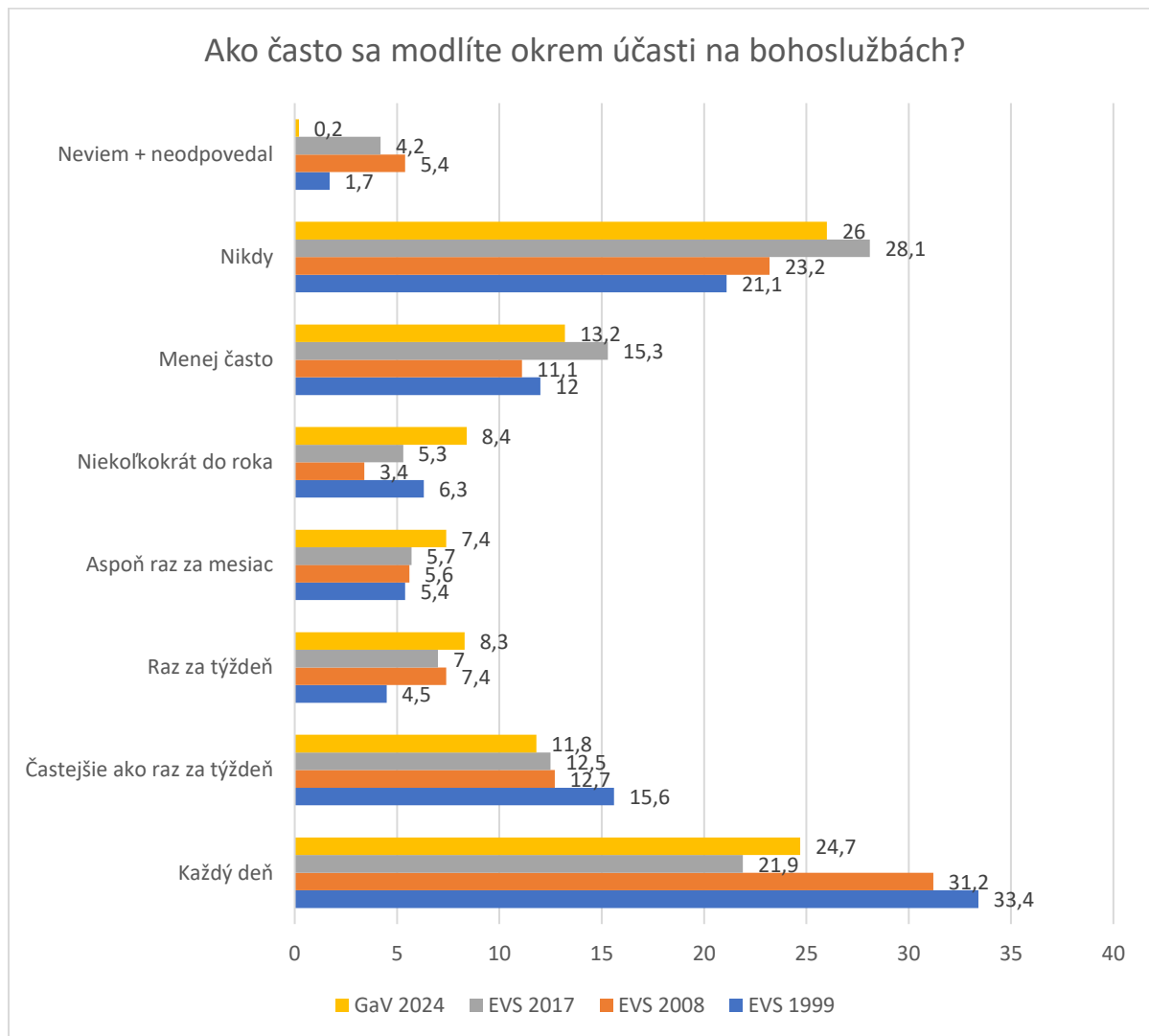
Graf č. 3 Rozdiely v účasti na bohoslužbách podľa konfesijných skupín v roku 2024 (v %)

Pokles podielu pravidelne sa modliacich

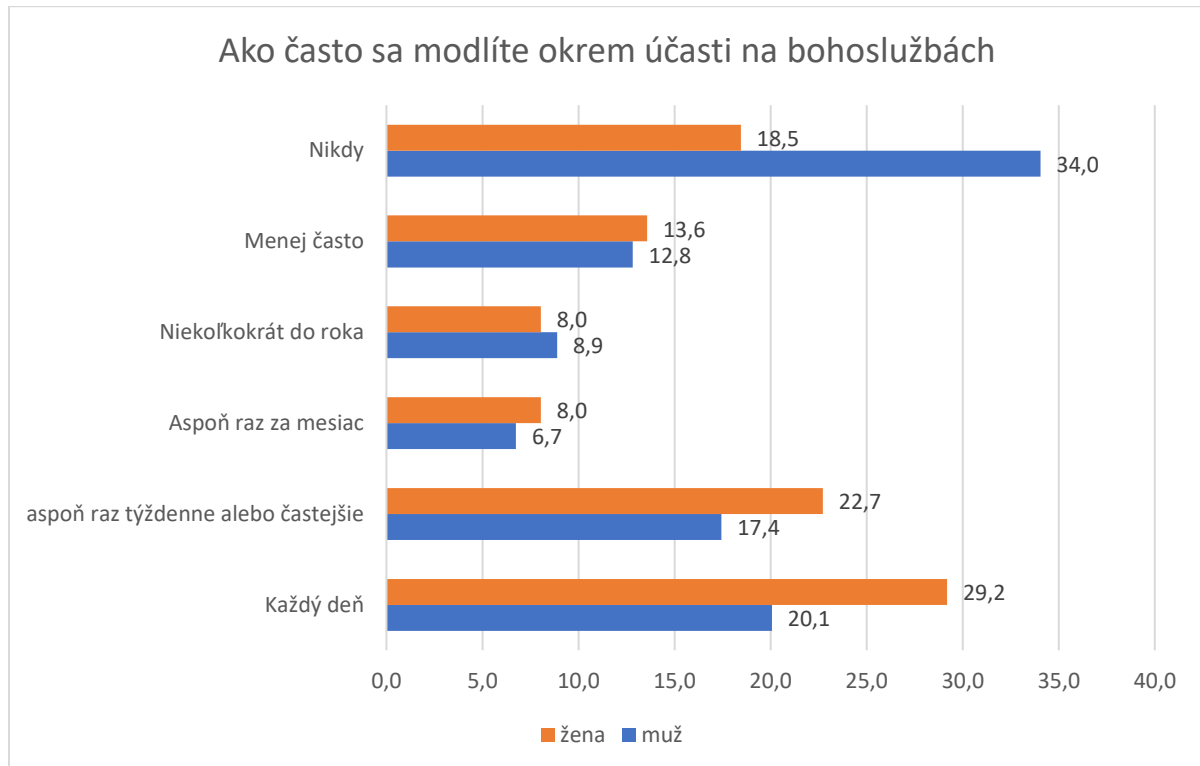
„Ak v prípade účasti na bohoslužbách v kostole je možné sledovať ich dynamiku od roku 1991, v prípade otázky na frekvenciu modlenia sa je možné sledovať až od roku 1999, teda v čase vrcholiaceho náboženského oživenia na Slovensku. Aj v tejto dimenzii náboženskej praxe je vidieť mierne klesajúci trend medzi tými, čo sa modlia niekoľkokrát do týždňa alebo denne a veľmi mierne posilnenie skupiny tých, čo sa modli aspoň raz mesačne. Spolu s tým ale vidieť aj nárast podielu tých, ktorí sa nemodlia nikdy (graf č. 4).“ (Miroslav Tížik, Sociologický ústav SAV)

Graf č. 4 Dynamika vo frekvencii modlenia sa mimo bohoslužieb 1991-2024 (v %)

„V prípade výsledkov z výskumu v roku 2024 je základné rozdelenie podobné, ako v prípade účasti na bohoslužbách – je tiež kontrastné s dvomi najčastejšími odpoveďami na oboch extrémoch, a to buď nikdy (26 %) alebo každý deň (24,7 %) a vidieť aj podobné rozdiely medzi mužmi a ženami. Modlitba sa ako súčasť náboženskej aktivity javí výraznejšie preferovaná u žien, najmä v prípade raz týždenne alebo častejšie (52%, pričom každý deň modlí takmer 30 % žien). V ostatnej frekvencii sa rozdiel medzi pohlaviami stráca, kategória nikdy je dominantná ako odpoveď pre mužov(34%).“ (Juraj Majo a Marcela Káčerová, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave)

Graf č. 4 Rozdiely vo frekvencii modlenia sa mimo bohoslužieb podľa pohlavia (v %)

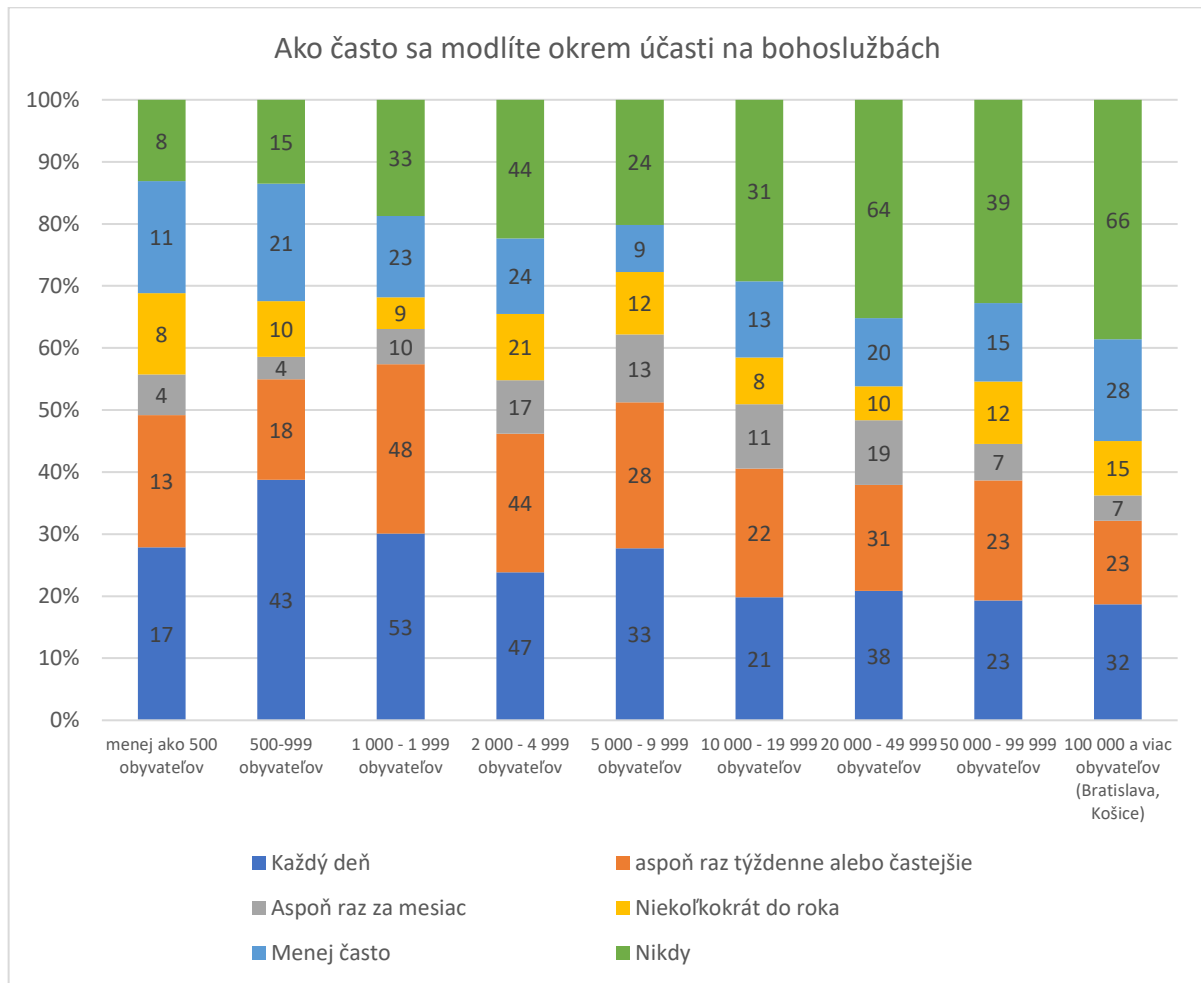

„Špecifický vzťah je aj k vekovým kategóriám. Až do 50 roku veku je najčastejšou odpoveďou u respondentov že sa nemodlia nikdy (najviac v kategórii 30-39 rokov – 29,6 %), pričom napríklad v najmladšej vekovej kategórii do 29 rokov sa každý deň modlí len 15 % respondentov a respondentiek. O kategórie 50 rokov tiež mierne stúpa podiel nikdy sa nemodliacich respondentov, pričom v staršej generácii je to najviac práve u najstarších respondentov (nad 70 rokov veku sa nikdy nemodlí až 26,2 % respondentov). V tejto kategórii je zároveň najviac tých, ktorí sa modlia každý deň (35,8 %).

Ani pri vzdelaní nie sú evidentné výrazné rozdiely. Najmä vo vzťahu k podielu nikdy sa nemodliacich. Tých je najviac medzi vysokoškolsky vzdelanými (27,5 %), pričom napríklad od stredoškolsky vzdelaných s maturitou sa tento podiel takmer vôbec neodlišuje (27,1 %).

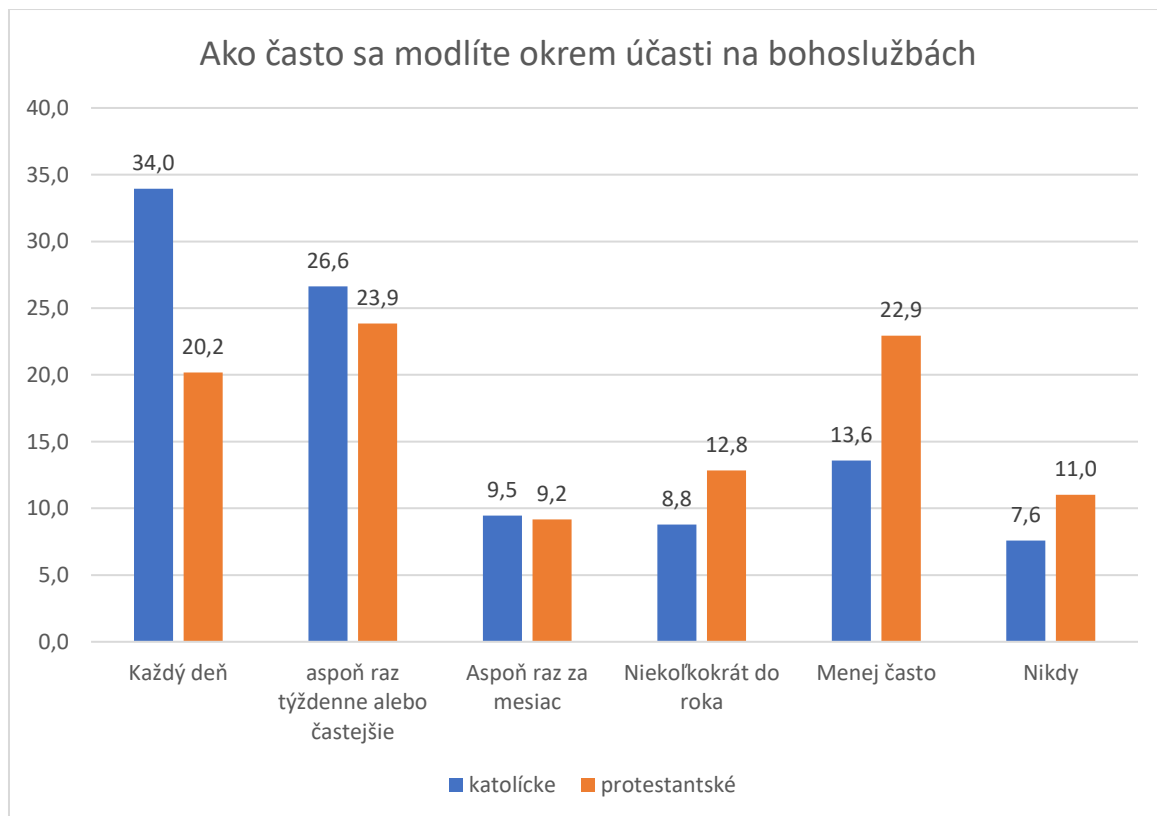
Zrejme najvýraznejší vzťah sa ukazuje medzi veľkosťou sídla a intenzitou modlenia (graf č. 5). Vo všetkých obciach do 10 000 obyvateľov je najčastejšou odpoveďou na frekvenciu modlitby odpoveď „každý deň“, prípadne aspoň raz do týždňa alebo častejšie. Až vo väčších mestách je dominantnou odpoveď „nikdy“ pričom v najväčších mestách Slovenska (Košice a Bratislava) sa nikdy nemodlí až takmer 40 % respondentov. (Juraj Majo a Marcela Káčerová, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave)

Graf č. 5 Rozdiely vo frekvencii modlenia sa mimo bohoslužieb podľa pohlavia (v %)

„Špecifický vzťah k modlitbe a jej frekvencii je vidieť v rámci kresťanstva (graf č. 6). Rozdiel medzi katolíckymi (rímskokatolíci a gréckokatolíci) a protestantskými (evanjelici, reformovaní a ostatní protestanti) náboženskými kategóriami ukazuje v prospech katolíckej cirkvi, kde je každotýždenná a častejšia modlitba deklarovaná až u 60% opýtaných, pričom z tohto počtu sa každodenne modlí až takmer 35 % katolíckych respondentov a respondentiek. Špecifikom odlišných tradícií medzi katolíckym a protestantským prostredím je aj to, že katolíci sa najčastejšie modlia každý deň, prípadne aspoň raz do týždňa, kým protestanti skôr aspoň raz do týždňa alebo častejšie alebo menej často ako niekoľkokrát do roka.“ (Juraj Majo a Marcela Káčerová, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave)

Graf č. 6 Rozdiely vo frekvencii modlenia sa mimo bohoslužieb medzi katolíkmi a protestantmi (v %)

Menší záujem o odovzdávanie vlastnej viery medzi protestantmi

Vo výskume bola položená tiež otázka, sledujúca, či oslovení odovzdávajú, alebo ak nemajú deti majú v úmysle odovzdať ďalej svoju vieru., prípadne záujem o náboženstvo v jeho širšom chápaní. Bola položená otázka: „V prípade, že už máte deti, viedli ste ich alebo ich (väčšinu z nich) vediete k náboženskosti alebo nejakej forme duchovného života? Ak deti nemáte, odpovedzte v zmysle, či by ste ich viedli k náboženstvu alebo duchovnu, ak by ste ich mali.“ Respondenti si mohli vybrať z viacerých možností, vyjadrujúcich aj ich vzťah k tradícii v ktorej boli vychovaní.

Z ôsmich možností si však respondenti vôbec nevyberali dve (možnosti 3 a 4)

„1) Deti vediem/ viedol som / viedol by som k svojej viere a k tej viere sa aj v súčasnosti hlásia

2) Deti vediem/ viedol som / viedol by som k svojej viere ale v súčasnosti sa k nej už nehlásia

3) Deti sú/boli/ by boli vedené k viere manželkou/manželom inej viery ako mám ja a aj v súčasnosti sa k nej hlásia

4) Deti sú/boli/by boli vedené k viere manželkou/manželom inej viery ako mám ja ale v súčasnosti sa k nej už nehlásia

5) Vedím/viedol som/ viedol by som ich skôr k všeobecnému záujmu o náboženské tradície v zmysle spoznania základov našej kultúry

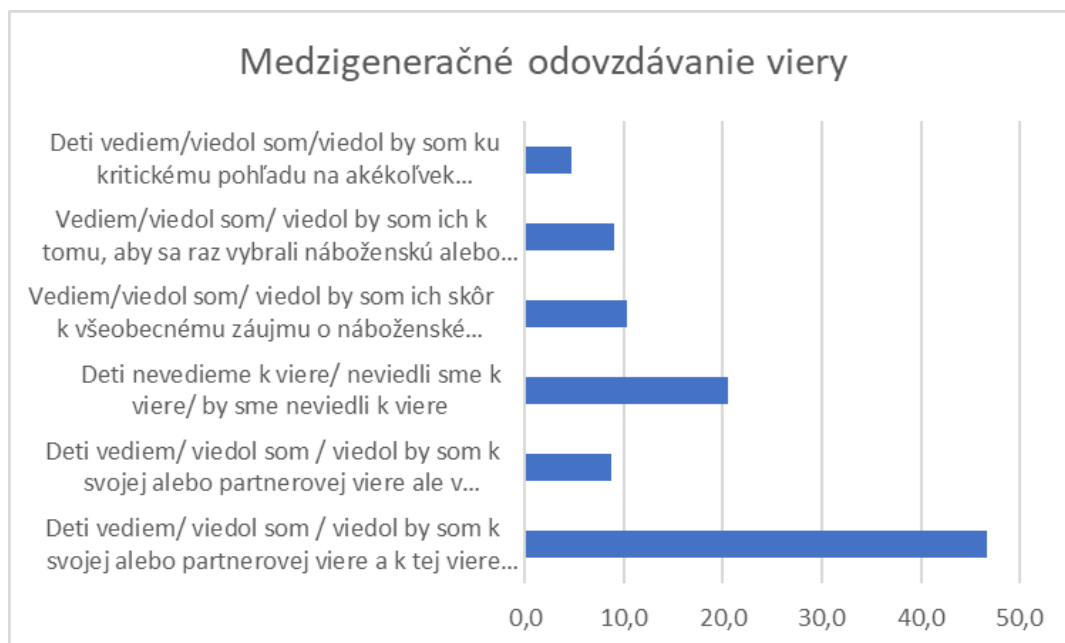
6) Viediem/viedol som/ viedol by som ich k tomu, aby sa raz rozhodli, akú náboženskú alebo duchovnú cestu si budú chcieť vybrať, teda aby poznali rôzne náboženské a duchovné tradície z celého sveta.

7) Deti nevedieme k viere/ nevedli sme k viere/ by sme nevedli k viere

8) Deti viediem/viedol som/viedol by som ku kritickému pohľadu na akékoľvek náboženstvo, že ide o vždy len o ideológiu alebo zahmlievanie pravdy.“

„Z výsledkov vidieť, že fenomén odovzdávania viery na ďalšie generácie je pomerne významný a aj v odpovediach je vidieť, že ide o podstatnú záležitosť. Takmer polovica respondentov odpovedala, že deti sú (boli by) vedené k viere (47 %). Pomerne významnú skupinu tvoria aj odpovede o neodovzdaní žiadnej viery (21 %).“ (Juraj Majo a Marcela Káčerová, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave)

Graf č. 7 Podoby medzigeneračného odovzdávania viery

„Výraznejšie si na tomto fenoméne zakladali ženy (50 %). Pričom muži skôr ako ženy nevedli deti k viere (22 %) alebo nechali deťom slobodný výber (11 %).

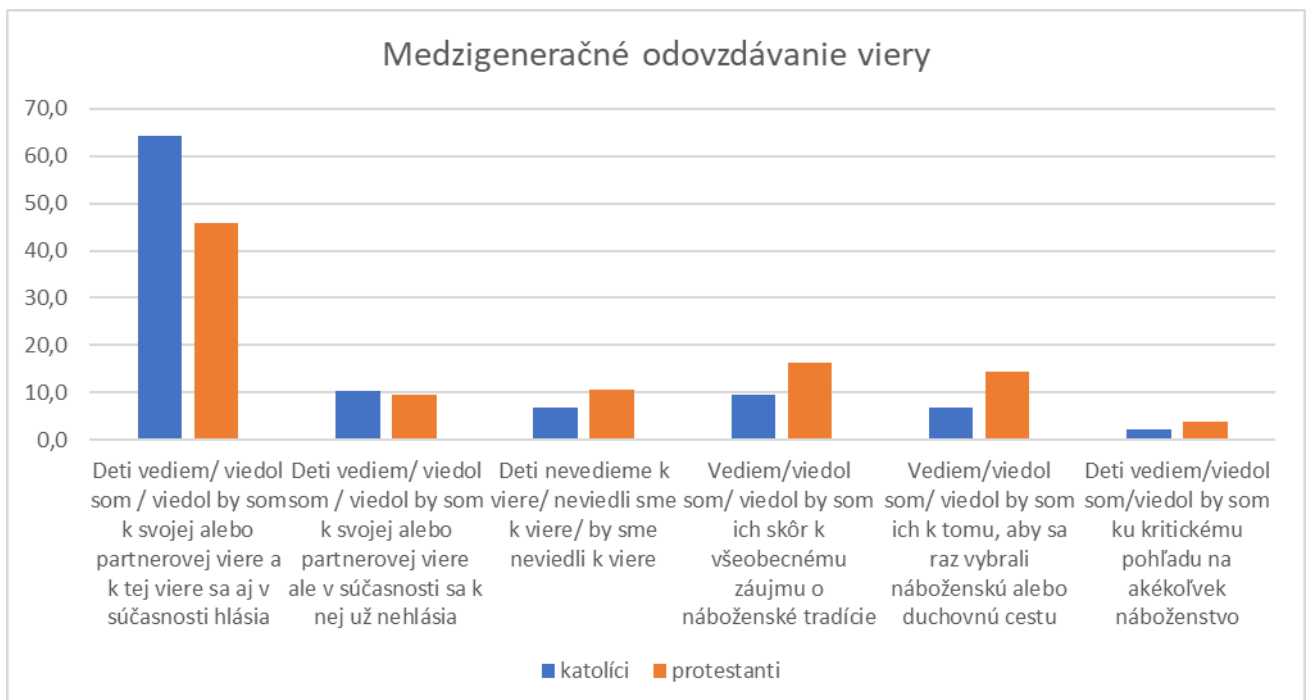
Pri vekovom rozvrstvení sa ukazuje, že najmä v najstaršej generácii je prítomný fenomén úspešného odovzdania viery (nad 50 % odovzdanej aj aj v súčasnosti praktizovanej viery majú respondenti nad 60 rokov). Je zaujímavé, že medzi najstaršími respondentmi je aj najvyšší podiel takých, u ktorých sa deti k viere nehlásia (13 %).

S rastúcim vzdelaním mierne klesá podiel tých, ktorí vedú k viere svoje deti a aj sa k tej viere hlásia (51 % u respondentov so ZŠ a 44 % u respondentov s VŠ). U vysokoškolsky vzdelaných respondentov sa odpovede viac diverzifikujú a najviac sa v tejto skupine v porovnaní s ostatnými stupňami vzdelania objavuje odpoveď o vedení k všeobecnému záujmu o náboženské tradície (13 %) či ku kritickému pohľadu na náboženstvo (6 %).

Pokiaľ ide o veľkosť sídla, výraznejšie sa tu prejavuje rozdiel medzi veľkomestom a malou obcou (podobne ako vo väčšine ukazovateľov). V prostredí najväčších miest sa takmer

vyrovnáva počet respondentov s úspešnou transmissiou (deti sú vedené k viere a k nej sa hlásia (36 %) a počet respondentov, ktorí k viere svoje deti nevedli (33 %). V najmenších obciach je najvyšší podiel respondentov s úspešným aktívnym prenosom viery (59 %) ale aj vysoký podiel tých, ktorí vedú deti k všeobecnému záujmu o náboženské tradície (14 %). Pokiaľ ide o jednotlivé kresťanské prúdy (graf č. 8), tak u katolíckych respondentov je výraznejší podiel tých, ktorí deti viedli (vedú, viedli by) k viere a k nej sa hlásia (64 %) ako medzi protestantmi (46 %). Protestanti zas skôr nevedú k viere (11 %), prípadne ich vedú voľnejším smerom.“ (Juraj Majo a Marcela Káčerová, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave)

Graf č. 8 Rozdiely vo frekvencii modlenia sa mimo bohoslužieb medzi katolíckymi a protestantmi. (Ide o výpočet podielu jednotlivých náboženských skupín pri každej z možných odpovedí, preto sa celkový výsledok v stĺpcoch odlišuje od výsledkov v grafe č. 7)

Dáta z výskumu GaV 2024 budú po spracovaní pre analytické účely voľne prístupné odbornej verejnosti v Slovenskom archíve sociálnych dát (<http://sasd.sav.sk>). Spracovali: Miroslav Tížik a Juraj Majo

Kontakty:

doc. Miroslav Tížik, PhD., samostatný vedecký pracovník, Sociologický ústav SAV

e-mail: miroslav.tizik@savba.sk

a Mgr. Juraj Majo, PhD., a Mgr. Marcela Káčerová, PhD., Prírodovedecká fakulta UK v Bratislave, Oddelenie demogeografie a demografie

e-mail: juraj.majo@uniba.sk , marcela.kacerova@uniba.sk